

Tonårsrevolt eller hedersproblematik?

En kvalitativ studie om socialsekreterares definitioner och interventioner i ärenden med hedersproblematik

Av: Marie Ohlander och Ylva Jönsson

Socialhögskolan, Campus Helsingborg
Vt-10

Handledare: Torbjörn Hjort

Innehållsförteckning

Förord.....	4
1 Inledning.....	5
1.1 Problemformulering.....	5
1.2 Syfte och frågeställningar.....	6
2 Metod.....	7
2.1 Metodval.....	7
2.1.1 Metodens förtjänster och begränsningar.....	8
2.2 Urval och avgränsningar.....	8
2.3 Etiska överväganden.....	9
2.4 Förförståelse.....	9
2.5 Forskningsprocessen och ändrad forskningsfokus.....	10
2.6 Arbetsfördelning.....	10
3 Bakgrund.....	11
3.1 Vad innebär hedersbegreppet i hederskulturen?.....	11
3.1.1 Vems normer råder?.....	12
3.1.2 Familjens mål – värna om hedern.....	13
3.2 Vad är hederskultur i socialtjänsten?.....	14
3.3 Lagar och regelverk.....	14
3.4 Intervju med Maria Hagberg.....	15
3.4.1 Hagbergs definitioner av hedersbegreppet.....	15
3.4.2 Interventioner i hedersärenden.....	16
3.4.3 Kunskaper inom socialtjänsten.....	17
4 Tidigare forskning.....	18
4.1 Barn-, ungdoms- och familjeperspektiv.....	18

4.1.1 Förhandsbedömning.....	20
4.1.2 Språkförbistring.....	21
4.1.3 Intressekonflikt.....	21
5 Teori.....	22
5.1 Sociala konstruktioner.....	23
5.2 Etnocentrism.....	24
6 Resultat och analys.....	25
6.1 Socialsekreterarnas erfarenhet och utbildning gällande hedersproblematik.....	25
6.2 Socialsekreterarnas beskrivning och förståelse av hedersproblematik.....	27
6.2.1 Kontroll.....	28
6.2.2 Regler.....	29
6.2.3 Äktenskapet.....	30
6.2.4 Definition av hedersproblematik med teoretiska perspektiv.....	31
6.3 Socialsekreterarnas beskrivning av interventioner.....	31
6.3.1 Interventioner i familjen.....	32
6.3.2 Interventioner för flickan.....	34
6.3.3 Interventioner i hedersrelaterade ärenden ut teoretiska perspektiv.....	35
6.4 Socialsekreterarnas samarbetspartners.....	36
7 Avslutande diskussion.....	36
7.1 Hur beskriver socialsekreterare fenomenet hedersrelaterad problematik?.....	37
7.2 Hur behandlar socialsekreterare ärenden där hedersrelaterad problematik förekommer?..	37
7.3 Vilken kunskap och förståelse anser sig socialsekreterarna ha om hedersproblematik?....	37
7.4 Övriga funderingar.....	37
8 Källförteckning.....	40
Bilagor.....	43

Förord

Vi riktar ett stort tack till alla socialsekreterare och Maria Hagberg som tog sig tid att träffa oss och dela med sig av sina erfarenheter och sina kunskaper. Detta var en förutsättning för att vi skulle kunna genomföra vår studie kring hedersproblematik.

Vi tackar även vår handledare Torbjörn Hjort för vägledning och inspiration, samt för hans flexibilitet gällande handledningstillfällen.

Sist men inte minst vill vi tacka våra familjer som har stått ut med att mycket av vår tid har gått åt till uppsatsskrivandet under dessa intensiva veckor.

Marie Ohlander och Ylva Jönsson, Helsingborg 2010

1. Inledning

1.1 Problemformulering

”Fortsatt satsning mot hedersrelaterat våld” lød rubriken i Helsingborgs Dagblad måndagen 100201, vilket var ytterligare ett argument till fördjupning i ämnet vi sedan en tid funderat på. Artikeln handlade om kvinnojouren i Höganäs och deras snabbt växande verksamhet gällande bland annat förebyggande arbete kring hedersrelaterat våld emot flickor, samt skyddsboende för pojkar som är offer för hederskulturen genom att de tar avstånd från våldet eller är homosexuella.

Vi var eniga om att ämnet hedersrelaterat våld inte längre är i offentlighetens ljus på samma sätt som i samband med mordet på Fadime Sahindal 2002. Hon mördades av sin pappa, eftersom hon ansågs ha dragit skam över familjen genom att hon inte rättat sig efter deras krav och levt enligt gällande hedersnormer (Baladiz, 2009). Patriarkala strukturer existerar inom alla kulturer även om de kan uttrycka sig på olika sätt. Hedersmord kan ses som den bortersta änden på en måttstock av förtryck, men trots allt befinner sig de flesta unga långt ifrån denna familjetragedi. Däremot finns det många flickor i starkt patriarkala familjer i Sverige som lever ett hårt kontrollerat liv med bland annat sociala begränsningar och hot om tvångsäktenskap. Eftersom normer och värderingar skiljer sig starkt åt mellan den västerländska kulturen och den hedersrelaterade kulturen blir en konflikt oundviklig. Den svenska familje- och jämställdhetspolitiken har sedan lång tid tillbaka reglerat jämställdhet mellan könen, till exempel rätten till abort och sexualundervisning i skolan, för att öka flickans inflytande över sina livsvillkor. Hederskulturen som vilar på gamla traditioner tillåter inte denna frigörelse då flickan enligt gamla seder ska vara underordnad mannen och inte skapa kontakter som kan äventyra hennes oskuld (Schlytter & Linell, 2008). Denna undersökning handlar om hur socialtjänsten behandlar ärenden med flickor som lever i familjer där bakomliggande strukturer och värderingar skapar sociala problem eftersom samhällsnormen enligt vår västerländska syn inte följs. Trots att det är ett allvarligt hot mot hederskodex så söker sig många flickor till socialtjänsten eller skolkuratorer för att få hjälp och skydd i samband med hot och våld från den egna familjen.

Schlytter & Linell (2008) beskriver att eftersom hedersvåldet är en relativt ny social problematik så är det i ringa grad rättsligt reglerat, vilket fått som konsekvens att socialtjänsten har otillräckliga riktlinjer och metoder för sitt arbete. Socialsekreterarna känner en viss osäkerhet och rädsla för att göra fel i hedersrelaterade ärenden, speciellt i frågan om hur de ska förhålla sig till föräldrarna då dessa ärenden ofta har en komplex hotbild. Detta kan påverka ställningstagandet om att inta ett individperspektiv, vilket går emot socialtjänstens traditionella resonemang om att arbeta med ett familjeperspektiv i barnavårdsutredningar.

Vi finner ämnet hedersproblematik intressant att undersöka eftersom det endast är åtta år sedan fenomenet fick ett samlingsnamn. Förmodligen har fenomenet funnits under en längre tid än så, men det var först när Fadime Sahindal mördades 2002 som samhället tvingades ta tag i det som nu benämndes som ett socialt problem. Eftersom vår västerländska syn inte stämmer överens med hederskulturens traditioner uppstår det enligt vår mening en krock mellan de olika kultureernas sociala konstruktioner. Vi ställer oss frågande till hur socialtjänsten förstår förtrycket bland de utsatta flickorna och hur deras kunskaper ser ut kring familjerna som lever i hederskulturen. Vidare undrar vi hur socialsekreterarna hjälper flickor som drabbats av ett begränsat liv med hot och våld, hur de definierar hedersrelaterad problematik och vilka interventioner som de använder sig av.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med vår undersökning är att studera socialsekreterarnas handläggning av ärenden med hedersproblematik och vilka kunskaper socialsekreterarna anser sig ha när det gäller hedersproblematik.

-Hur beskriver socialsekreterare fenomenet hedersproblematik?

-Hur behandlar socialsekreterare ärenden där hedersproblematik förekommer?

-Vilken kunskap och förståelse anser sig socialsekreterarna ha om hedersproblematik?

2 Metod

I detta kapitel kommer vi att beskriva vår arbetsprocess och redogöra för metoden som ligger till grund för vår uppsats. Vi kommer att presentera våra intervjupersoner, vår förförståelse och de problem som vi brottats med under framställningen med uppsatsen.

2.1 Metodval

Då vårt syfte var att undersöka och beskriva arbetsrutiner för socialsekreterare vid handläggning av hedersrelaterat våld valde vi att använda oss av en kvalitativ undersökning med semistrukturerade intervjuer. Med denna intervjumetod kan intervjun fortfarande bibehålla en del av sin struktur, vilket möjliggör en jämförbarhet mellan intervjuerna (May, 2001). Vi utgick ifrån ett frågeformulär med fasta frågor (bilaga 2) där vi gavs utrymme att ställa relevanta följdfrågor för att kunna fördjupa oss i det som vi ville veta mer om. May (2001) menar att detta tillvägagångssätt kan ge en fördjupad dialog mellan intervjuaren och respondenten där det ges utrymme till att utveckla tankar och synpunkter. Två av intervjuerna gjordes som personliga möten och fyra intervjuer gjordes per telefon på grund av det geografiska avståndet. Fördelen med att träffa respondenten personligen är att helheten kring kommunikationen blir större med dess kroppsspråk och gester. Detta gick vi miste om i telefonintervjuerna men fördelen med telefonintervjuerna var att vi kunde nå respondenter i geografiskt avlägsna städer (Kvale, 2009). Vi upplevde dock inte att det hade någon betydelse för kvaliteten på intervjuerna om vi träffade respondenterna personligen eller enbart pratade med dem i telefon. Den enda märkbara skillnaden var att respondenterna som vi talade med i telefon gav något kortare och mindre utbroderade svar på frågorna än de som vi träffade personligen.

Vi gjorde även en personlig intervju med Maria Hagberg, som är en samhällsdebattör inom ämnesområdet hederskultur, hon har dessutom lång arbetslivserfarenhet som socialsekreterare. Även denna intervju var semistrukturerad men frågorna var något annorlunda (bilaga 3) än frågorna som vi ställde till socialsekreterarna eftersom Hagberg inte längre är verksam som socialsekreterare.

2.1.1 Metodens förtjänster och begränsningar

När det gäller vår undersöknings reliabilitet kan sägas att kvalitativa undersökningar i allmänhet präglas av låg reliabilitet. Eftersom vi valde semistrukturerade intervjuer som metod var det endast ett fåtal personer som kom till tals, vilket innebar att det blev just de personernas referensramar som vi utgick ifrån (Kvale, 2009). Jacobsson & Meeuwisse (2008) menar att kritiken som ställs mot att urvalet är begränsat är att resultatet inte kan generaliseras. En annan aspekt på tillförlitlighet var att eftersom intervjuerna var semistrukturerade så var vårt handlingsutrymme kring följdfrågor stort. Vi har haft möjlighet att styra och uppmuntra respondenten i våra följdfrågor, men för att hålla hög reliabilitet har vi haft som ambition att hålla oss så nära intervjufrågorna i mallen som möjligt. Vi använde oss av en diktafon som hjälpmedel vid samtliga intervjuer. Fördelen med ljudupptagning var att vi som intervjuare kunde fokusera oss på samtalet och vad som förmedlades i intervjun. Det blev även lättare när vi skulle sammanställa analysen eftersom vi fick en noggrann återspeglning av intervjun (May, 2001) och därigenom undvek vad Aspers (2007) anser kunna vara ett problem där faran finns för att påverkas av egen uppfattning och tolkning. För att vi lättare skulle kunna förstå och förklara det empiriska materialet har vi utgått från en socialkonstruktionsbegreppsram i kodning och analys, vilket May (2001) förklarar som en abduktiv ansats när teorin varvas med empirin för att förklara det insamlade materialet.

Utskriften av en bandad intervju garanterar att innehållet inte förändras eller utelämnas, samtidigt som nackdelen är att det tar mycket lång tid att skriva ut samtalet (May, 2001). För att göra en så korrekt tolkning som möjligt av intervjuerna gjorde vi utskrifterna och transkriberingarna nära inpå själva intervjutillfällena. Vad gäller validiteten i forskning handlar det om huruvida det som avses att undersökas verkligen undersöks. Validiteten anses vara hög då tydligt formulerade intervjufrågor avser att mäta det som motsvarar syftet (Kvale, 2009).

2.2 Urval och avgränsningar

Vi valde att intervjua socialsekreterare inom socialtjänstens verksamhet riktad mot barn och familj, där vi planerat och strategiskt valt ut dessa respondenter i syfte att besvara uppsatsens syfte och frågeställningar (Jacobsson & Meeuwisse, 2008). Vi har intervjuat socialsekreterare i Helsingborg, Hässleholm, Lund, Landskrona, samt en stadsdel i Stockholm och en i Malmö

med varierande invånarantal, allt från 36 000-127 000 personer. Socialsekreterarnas erfarenhet och kunskap varierade beroende på hur länge de arbetat i yrket, om de har fått någon fortbildning i hederskulturen och på hur många ärenden de har haft med hedersproblematik, vilket vi var medvetna om skulle komma att ha betydelse för vår undersökning. Vi ansåg det vara av stor vikt att få ta del av socialsekreterares erfarenheter kring hedersrelaterat våld i de olika kommunerna för att få ett bredare perspektiv i vår undersökning. Vår intention var dock inte att göra en komparativ studie mellan kommunerna och vi drog inte heller några egentliga slutsatser utifrån kommunernas skillnader (Kvale, 2007). Vi uteslöt de mindre kommunerna eftersom de vid vår förfrågan om deltagande i vår undersökning informerade oss om att de har för få ärenden per år med hedersproblematik och därför inte har någon större erfarenhet av ämnet. Vår undersökning fokuserade på insatser runt flickor i åldern 13-18 år som utsatts för hedersrelaterat våld eftersom våldet gentemot pojkar inte tycks vara ett lika utbrett och utforskat område. Det var heller inte av intresse att ta med yngre barn i undersökningen, eftersom svårigheterna för flickorna oftast inte börjar förrän de når puberteten.

2.3 Etiska överväganden

Vi avidentifierade alla socialsekreterare som vi kom i kontakt med för att bevara intervjupersonernas integritet och anonymitet, dessutom utgick vi ifrån Vetenskapsrådets (2002) fyra grundläggande individskyddskrav som innefattar informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Vi förvarade intervjumaterialet på ett sådant sätt att obehöriga inte kunde komma åt uppgifterna, allt för att skydda intervjupersonernas identitet. Vi såg inga etiska problem med att intervjua socialsekreterare om hedersrelaterade ärenden eftersom detta ingår i deras arbetsuppgifter. Våra frågor rörde rutiner, definitioner och tillvägagångssätt inom deras yrkesområden, vilket inte borde få några negativa konsekvenser eftersom det inte rörde privata eller sekretessbelagda uppgifter.

2.4 Förförståelse

Forskaren bär med sig olika förförståelser kring det ämne de valt att undersöka, vilket är en av förutsättningarna för att forskaren ska kunna gå vidare och bygga upp en studie kring det område som undersökningen avser (Aspers, 2007). Hedersrelaterat våld var nytt för oss på så vis att vi inte hade någon förförståelse i ämnet annat än genom vad som har skildrats i

massmedia. Vi hade ingen erfarenhet av ämnet varken från arbetslivet eller privatlivet och därför gick vi in i det här arbetet med en förutsättning att vara så objektiva som möjligt. Det är möjligt att vi i början var påverkade av att massmedia ofta framställer kvinnan som offer och mannen som förövare. Efterhand som vi fördjupade oss i ämnet fick vi en annan förståelse för mannen då det framkom att han ofta står under stark påverkan från släkten/kollektivet i hemlandet.

2.5 Forskningsprocessen och ändrad forskningsfokus

Vi hade inte syftet och frågeställningarna helt klara för oss när vi inledde vårt arbete med uppsatsen. Därför utgick vi ifrån baklängesrekommendationerna som Howard Becker (Meeuwisse et.al, 2008) redogör för och som innebar att vi inledningsvis inte behövde låta oss styras av ett preciserat syfte/frågeställning, utan vi utformade istället dessa efter hand som materialinsamlingen fortskred.

När uppsatsen fortfarande befann sig på diskussionsstadiet gick våra tankar till pojkar som är utsatta för hedersrelaterat våld. Detta eftersom det först på senare tid har uppmärksammats att även pojkarna kan vara offer, antingen för att de inte vill ställa upp på familjens/släktens önskan att de skall kontrollera och straffa sina systrar eller för att de själva har en avvikande sexuell läggning som inte är accepterad av familjen/släkten. Efterhand som vi läste in oss på ämnet fann vi ändå att hedersrelaterat våld riktat mot flickor och speciellt hur dessa ärenden handläggs av socialtjänsten intresserade oss mest, kanske med tanke på vår kommande yrkesroll. Vi hade ingen klar bild av vad vi ville undersöka, men så småningom ställdes fokus på vad som skiljer barnavårdsärenden med hedersrelaterade inslag ifrån andra barnavårdsärenden och vilken kunskap socialsekreterarna har i detta ämne.

2.6 Arbetsfördelning

För att förkovra oss i ämnet läste vi böcker, rapporter och andra uppsatser och tillskansade oss därigenom kunskap som gav oss olika synvinklar och dimensioner på hederskultur. I början av vårt arbete satt vi på vars ett håll och läste litteratur som vi delat upp emellan oss, allt för att vara så effektiva som möjligt. Skrivandet har varit uppdelat på så sätt att vi inledningsvis har skrivit olika avsnitt, men sedan tillsammans ändrat och finslipat för att få en så flytande text som möjligt. Eftersom vi har ungefär samma värderingar och likvärdiga förutsättningar

familjemässigt så anser vi oss ha haft en stimulerade, rolig och lärorik uppsatsperiod tillsammans. Båda har varit lika engagerade och delaktiga genom samtliga moment i uppsatsen och vi har båda känt lika stort ansvar för att leverera en bra uppsats inom tidsramen som angetts.

3 Bakgrund

Här kommer vi att presentera hur hedersproblematik definieras och vilka komponenter som skall ingå för att kategoriseras som detta. Vi har funnit många beskrivningar i litteraturen om vad hederskultur och hedersproblematik är, men Stockholms länsstyrelse (2008) har kommit med en rapport som vi anser ingående och tydligt definierar hedersproblematik och därför bestämde vi oss för att använda den.

3.1 Vad innebär hedersbegreppet i hederskulturen?

Definitionen av hedersrelaterat våld varierar något, allt ifrån att alla sorters mäns våld mot kvinnor med utländsk bakgrund är hedersrelaterat, till att begränsa definitionen till en specifik form av våld mot flickor och kvinnor vilket utövas med tydligt uttalade hedersrelaterade syften som förutsätter ett kollektivt stöd. Flickor och kvinnor är förbjudna att bestämma över sitt liv och sin sexualitet där fokus ligger på flickors kyskhet samt oskuld inför äktenskapet. Kollektivet ser flickors och kvinnors handlingar som en symbol för hela släktens heder och trovärdighet. Män, men även pojkar, har ett ansvar att kontrollera flickor och kvinnor inom släkten och förväntas bevaka dem samt korrigera oönskat beteende. Flickors och kvinnors heder är alltid ifrågasatt och misstänkt så länge misstankarna inte är bevisat grundlösa och kvinnan är alltid underordnad mannen. Kvinnans kropp är ett fält där män reproducerar, visar sin makt och definierar sitt revir gentemot andra män. Det sociala sammanhanget är strängt rangordnat och auktoritärt, vilket innebär att männens makt aldrig får ifrågasättas. Dessutom ses hedersvåldet av kollektivet som en legitim handling för att straffa kvinnors olydnad, för att bevara familjens heder och värna om släktens anseende. Hederstänkandet har en avgörande roll vilket skiljer de här brotten tydligt ifrån andra former av våld mot flickor och kvinnor eftersom förövarna beskyddas av merparten av släkten/kollektivet. Våldet är planerat, godkänt

av och i vissa fall utfört av kollektivet mot kvinnor ifrån könsnåg vid 12-13 års ålder och resten av livet. Våldet är i första hand psykiskt genom kränkningar, skuld- och skambeläggning, nervärdering, förföljelser, hot och stark kontroll genom förbud att delta i sociala aktiviteter, tvång att ha avvikande klädsel samt ofrivilligt bortförande. I förlängningen är våldet ofta även sexuellt genom tvång att ofrivilligt ingå äktenskap med okänd/oönskad person och även fysiskt våld förekommer, allt ifrån örfilar till mord. Våldet kan också drabba pojkar och unga män om de skyddar en flicka eller kvinna som inte fogar sig. Ett rykte kan vara skäl för bestraffning och våldet kan utövas mot individer av båda kön på grund av sexuell läggning som av kollektivet ses som avvikande samt mot kvinnor som är sterila (Länsstyrelsen i Stockholm, 2008).

3.1.1 Vems normer råder?

Reddy (2008) har skrivit en artikel där han diskuterar ifall hedersrelaterade brott är könsrelaterade eller kulturellt betingade. Artikeln utgår ifrån förhållandena i Storbritannien där det finns en ökad fokus på hedersrelaterat våld inom etniska minoritetsgrupper. Det uttalade eller påstådda motivet för våldet är en upplevd överträdelse av mannens eller familjens heder. Debatten i Storbritanniens media handlar mycket om hur brott av detta slag skall förebyggas och bestraffas. Vissa forskare anser att även tvångsäktenskap skall lyda under hedersrelaterade brott, eftersom brist på samtycke till äktenskap i förlängningen kan ses som brist på samtycke till sexuellt umgänge och borde klassas som upprepade våldtäkter inom äktenskapet.

Reddy (2008) menar att föreställningarna om heder är knutna till mannens självkänsla och sociala värde. Mannen behåller sin självkänsla genom att reglera och disciplinera sina kvinnliga släktingar, men också genom att skydda kvinnorna från att vanäras av andra män. Skammen rättas till genom att bestraffa olydiga kvinnor och skammen kan bara försvinna genom att utrota källan till skammen – det vill säga kvinnan. Kvinnor och barn räknas som mannens lösöre och är därför avhumaniserade, vilket gör det lättare att motivera ett våldsamt beteende mot dessa om de försöker undergräva den patriarkala strukturen i familjen.

Hedersvåld är också knutet till ett kulturellt perspektiv, eftersom det i Storbritannien endast rapporterats hedersrelaterade brott bland etniska minoriteter i samhället. Den mångkulturella blandningen uppmuntrades från början i Storbritannien i kampen mot rasismen samtidigt som

det skulle främja ett integrerat och jämlikt samhälle. Problemen uppstår då minoriteter inte rättar sig efter sociala normer som anammats av övriga grupper i samhället. Hedersbrott beskrivs ofta som kulturella traditioner eller rutiner som på något sätt är medfödda i vissa samhällen. Ett visst mått av försiktighet bör iaktas när hedersbrott associeras till särskilda minoritetsgrupper eftersom dessa annars lätt stigmatiseras som bakåtsträvande och främmande. Det går dock inte helt att ignorera den kulturella aspekten när det gäller hedersbrott, eftersom det kan leda till en brist på förståelse för de specifika svårigheter som utsatta kvinnor möter (Reddy, 2008).

3.1.2 Familjens mål – värna om hedern

Almqvist & Broberg (2000) menar att det är ett överordnat mål att inte dra skam och vanära över sin familj, för om någon familjemedlem bryter mot normer eller lagar drabbar skammen hela familjen. Dessa patriarkala strukturer är kollektivistiska, där individen är underkastad kollektivets vilja och har skyldigheter gentemot det. I hederskulturen är kvinnans sexualitet direkt kopplad till mannens heder, där kvinnan förväntas vara oskuld tills hon gifter sig. Schlytter (2004) menar att arrangerade äktenskap/tvångsäktenskap har en utbredd innebörd som inte bara reglerar förhållandet inom äktenskapet utan reglerar kvinnans liv redan från födseln. Föräldrarnas huvudsakliga mål i uppfostran är att få sina barn bortgifta för att säkra familjens och släktens fortsatta existens. Ouis (2009) menar att äktenskapets syfte är att legalisera en sexuell relation vilket i en förlängning inte bara ger mannen rätt till sex av sin maka utan att sex är att betrakta som kvinnans skyldighet. Författaren beskriver att det finns flera texter som beskriver denna skyldighet, exempelvis hadith¹:

En kvinna uppfyller inte sin plikt till sin Herre förrän hon
uppfyller sin plikt mot sin man – även om han ber henne (om sex)
när hon sitter på en kamel, så ska hon inte neka honom det.

Kvinnan kan kränka familjens och kollektivets heder genom att leva, klä och bete sig på ett visst sätt som är emot familjens kulturella normer och värderingar. Det innebär att familjemedlemmarna aktivt värnar om varandras beteende för att inte familjens heder ska drabbas (Wikan, 2003). Föräldrarna förväntar sig att flickorna fortsätter att lyda och leva i

---

¹ Hadith är den islamiska text som uppmärksammar profeten Muhammeds leverne och avser att fastställa vad som i en viss fråga är en normerande sed.

familjen, medan samhället de lever i signalerar att de ska bli självständiga individer som bör bryta upp och leva sitt liv som de svenska ungdomarna gör. De hamnar mitt i den konflikt som finns mellan synen på individen i en kultur som bygger på kärnfamiljer och en kultur som bygger på utvidgade familjer. Att förhålla sig till sinsemellan så olika värdesystem kan alltså leda till en tillvaro präglad av förvirring och splittring som skapar osäkerhet och oro hos flickorna (Almqvist & Broberg, 2000).

3.2 Vad är hederskultur i socialtjänsten?

Konflikterna utspelar sig i Sverige vilket gör att dessa måste förstås utifrån svensk kontext. Detta innebär att socialtjänstens förhållningssätt måste vara förankrade i principer och grundläggande värderingar om människan i det svenska samhället (Schlytter, 2004). Hedersproblematiken är ett relativt nytt begrepp för många kommuner i förhållande till svenska lagar och socialtjänstens existerande rutiner. Rutiner som i vissa fall kan skada flickan ytterligare, till exempel i frågor om när och hur kontakten med föräldrarna sker är en känslig fråga för den som är utsatt för hedersrelaterat våld. När dessa flickor offentliggör sin historia genom ett besök hos socialtjänsten kan detta i sig självt innebära ytterligare sanktioner och hot från familjen/kollektivet. Socialtjänsten måste ta till sig kunskap om hederskulturen och konflikterna som uppstår när flickan inte följer kollektivets uppsatta regler och vad en närståendeplacering kan innebära för flickan. Vidareutbildning är därför nödvändig på olika nivåer och kan till exempel innebära att man utvecklar specialkompetens inom hotbildsanalys, närhetsanalys, metodik i stödarbete och kunskap om skyddsåtgärder (Länsstyrelsen, 2007). I en utredning är det viktigt att inte glömma det som fungerar bra i familjen, utan framhålla positiva förutsättningar för att ge hopp åt flickan och familjen. Även socialekreteraren behöver känna hopp om att kunna hjälpa flickan, eftersom förtroendet för att kontakten kan leda till en bra lösning annars kan minska. Att fråga efter det som fungerar i en familj är inte ett försök att dämpa oron, utan ett sätt att finna förändringsmöjligheter hos föräldrarna och i flickans livssituation (Länsstyrelsen, 2008).

3.3 Lagar och regelverk

Nedan kommer vi att presentera ett sammandrag av relevant lagstiftning SoL, Socialtjänstlag (2001:453) och LVU, Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

”När åtgärder rör barn skall det särskilt beaktas vad hänsynen till barnets bästa kräver. Med barn avses varje människa under 18 år” (1 kap 2 § SoL)

Socialnämnden skall verka för att barn/ungdom växer upp under trygga och goda förhållanden, de ska också i nära samarbete med hemmet sörja för att barn/ungdom som riskerar att utvecklas ogynnsamt får det skydd och stöd som de behöver. Om det är för den unges bästa skall denne få vård och fostran utanför det egna hemmet. Socialnämnden skall utan dröjsmål inleda utredning om en anmälan har inkommit om att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd eller stöd. Dessutom får nämnden för att kunna göra en korrekt bedömning konsultera sakkunniga samt i övrigt ta de kontakter som behövs. Utredningen skall utföras skyndsamt så att inte barnet/ungdomen utsätts för onödigt lidande. Insatser inom socialtjänsten för barn/ungdom skall göras i samförstånd med den unge och dennes vårdnadshavare och präglas av respekt för den unge. Den som är under 18 år ska beredas vård enligt LVU om den unge på grund av misshandel, otillbörligt utnyttjande, brister i omsorgen eller om den unge själv riskerar att dennes hälsa skadas. Socialnämnden behöver inte informera föräldrarna innan ett omedelbart omhändertagande sker, men har ett ansvar för att den unges behov av umgänge med föräldrarna tillgodoses. Umgänge kan begränsas med hänsyn till barnets bästa och ibland behöver den unges vistelseort hållas hemlig.

3.4 Intervju med Maria Hagberg

Vi har intervjuat Maria Hagberg som är magister i socialt arbete, kvinnoaktivist och författare i bland annat ämnet hedersrelaterat våld. I sin roll som professionell och samhällsdebattör valde hon själv att inte vara anonym. Hagberg har 20 års erfarenhet från kvalificerat socialt arbete med barn och unga där hon även utbildat och handlett personalgrupper i socialt arbete, de senaste åren speciellt i frågor kring hedersrelaterat våld. Hon har även föreläst, organiserat och medverkat i utbildningar i flera länder för att öka kunskapen om mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld. I sitt arbete har hon träffat ett hundratal unga människor som utsatts för hedersrelaterat våld, i såväl Sverige som utomlands.

3.4.1 Hagbergs definitioner av hedersbegreppet

För att Hagberg ska anse att ett ärende är hedersrelaterat beskriver hon att det bör finnas vissa ingredienser, så som hot om tvångsäktenskap eller starka begränsningar i flickans livsutrymme, till exempel att hon måste gå hem direkt efter skolan eller att hon inte får ha

något umgänge med vänner. Det centrala i den hedersrelaterade problematiken är kontrollen av kvinnans sexualitet, bevarande av mödomshinnemyten och kontrollen av heteronormativitet där även pojkar och HBTQ² personer, oavsett kön, utsätts för hedersrelaterat våld. Vidare menar Hagberg att många barn är också bortlovade till äktenskap från den dag de föds, som i vårt gamla bondesamhälle när föräldrarna har gjort upp om giftermål. Alltså gifter de unga sig inte av egen fri vilja och på så vis inleds äktenskapet med en våldtäkt, ofta för båda parter.

Hagberg påpekar att hedersproblematiken inte har med etnicitet att göra, utan att det istället handlar om religiös fundamentalism och konservativa traditioner som blandas i isolerade familjer och samhällen. Hon menar att där måste socialtjänsten gå in och störa och förklara hur vårt samhälle fungerar och för att visa att det finns andra utvägar än våld och förtryck i uppfostran. Hagberg betonade vid ett flertal tillfällen att hedersproblematik är ett kollektivt utövat förtryck i form av utfrysning och hot mot de individer som inte strikt följer hederskodex och reglerna. Våldet sker inte slumpmässigt utan det handlar om ett överlagat dåd för att återupprätta hedern i släkten och den som utför dådet blir en hjälte och får en särställning. Vid grövre våldshandlingar utses ofta en yngre familjemedlem till att utföra brottet, eftersom denne får ett mildare straff.

Flickorna går ifrån en hårt kontrollerad värld i hemmet till en annan mer frigjord värld i det svenska samhället flera gånger per dygn, och Hagberg framhåller att många inte klarar av att leva i de här två världarna. En del av dem blir sjuka och mår psykiskt mycket dåligt när de kommer till skyddat boende och ätstörningar, självmordstankar och självmordsförsök är vanligt förekommande. Eftersom det ofta är väldigt starka band i de här familjerna så krävs det mycket mod och styrka av flickorna för att lämna hemmet och de behöver stöd i det. Det är vanligt att familjen utövar påtryckningar mot den utsatta flickan genom att påstå att någon närstående till flickan är dödssjuk vilket är ett spel för att få flickan att återvända hem igen.

3.4.2 Interventioner i hedersärenden

Hagberg går i spetsen för att hedersrelaterade ärenden är mycket allvarliga och att socialsekreteraren alltid ska tänka på skyddet i första hand och utgå ifrån det värsta kan hända flickan, det vill säga att hon blir förd utomlands eller rent av dödad. Skyddet kan innebära att

---

² HBTQ betyder homosexuell, bisexuell, transvestit och queer.

socialsekreteraren måste besluta om att flickan skall tvångsomhändertas omedelbart, först därefter kan problemet benas upp och lösas på bästa sätt. Det måste vara professionellt utbildad personal med kunskaper om lagstiftningen och förståelse för problematiken som har hand om dessa ärenden, men efter en tids praktiskt arbete inom ämnesområdet så är det lättare att komma in i rutinerna.

Socialsekreteraren är tvungen att kartlägga risker och göra kvalificerade riskbedömningar under hela utredningen. Det är också viktigt att förstå att det ofta inte handlar om traditionella interventioner på kort tid, utan att det kan vara viktigt med säkerhet för flickan i flera år. Många unga kvinnor väljer trots allt att återvända hem till sina familjer och då är det ännu viktigare att behålla kontakten med socialtjänsten för uppföljning. Vidare berättar Hagberg att hon har handlett en hel del socialsekreterare under åren och många av dessa väljer att arbeta med familjen och skapa ett nätverk kring flickan, vilket kan leda till att hon kan flytta hem igen.

Hagberg anför att det är viktigt att socialsekreteraren träffar familjen när en flicka fått skyddat boende eftersom det är betydelsefullt att kontakten fungerar på båda håll. Flickan har en stor oro och en väldigt stark längtan efter familjen, för även om det har begåtts övergrepp så finns det andra delar i en familj som fungerar och måste förstärkas. Vid kommunikationsproblem i familjen menar Hagberg att vissa pappor påpekar att de inte har någon bra metod att vägleda sina barn, utan bara känner till aga som uppfostringsmetod. Då är det upp till socialsekreteraren att lösa det för att visa andra vägar och Hagberg påpekar återigen att det behövs mycket kunskaper och erfarenheter från dem som arbetar med hedersrelaterad problematik.

3.4.3 Kunskaper inom socialtjänsten

Vi bad Hagberg att uttala sig om vilka kunskaper hon anser finns och vilka kunskaper som bör utvecklas mer inom socialtjänsten. Socialsekreterarnas arbete handlar mycket om att kunna lyssna och ta till sig kunskap samt naturligtvis hålla fast vid lagstiftningen som Hagberg menar är ganska hyfsad och som går att tillämpa i nästan alla fall med hedersrelaterad problematik.

Socialtjänsten och andra myndigheter behöver ha olika värderingsövningar för att se var fördomarna finns. Våra föreställningar om varandra kommer ifrån vad vi har för bakgrund

och vi utgår ifrån en ”svensk modell” med kärnfamiljstänkande och så ser det inte ut i samhället längre. Hedersrelaterade ärenden urskiljs genom är att de är mer komplexa och kollektivt inriktade, medan ärenden utan hedersproblematik mer rör individualiserade familjer där det i högre grad handlar om enskilda individer. Hagberg framhåller att hedersrelaterade ärenden tillhör de svåraste en socialsekreterare kan arbeta med, vilket innebär att stödet ifrån kollegor och arbetsledning är oerhört viktigt i en kontext där kunskap och samarbete är ledord.

Maria Hagberg är en central aktör i samhälldebatten och har ett stort engagemang inom området hedersrelaterat våld. Det som Hagberg delgav oss i intervjun har vi konstaterat stämma väl överens med vad vi läst i tidigare forskning och annan litteratur, samt med vad som kom fram i intervjuerna med socialsekreterarna.

4 Tidigare forskning

I detta avsnitt används begreppen flickor, tjejer och unga kvinnor och då avses ungdomar av kvinnligt kön mellan 13-18 år. Anledningen till att ungdomarna benämns på olika sätt är att olika författare har valt olika begrepp och vi vill inte ändra på deras benämningar.

4.1 Barn-, ungdoms- och familjeperspektiv

Socialtjänstens utredningsarbete utgår från barnperspektiv där barns delaktighet och medbestämmande betecknas både som grundläggande rättigheter och viktiga utvecklingsbehov enligt Rasmusson (2006). Hänsyn ska tas till barnets grundläggande behov samt viktiga uppväxtbehov så som att få påverka sin situation och att få ta ansvar i förhållande till sin förmåga. Halldén (1994) framhåller att barn bör betraktas som kompetenta personer, vilka ingår i en livslång socialisationsprocess där viktiga upplevelser inte alltid sker inom familjen och under familjens kontroll.

Utredningsarbetet står inför utmaningen att föra samman barns och föräldrars perspektiv utifrån en helhetssyn där hänsyn tas till den enskilda individen och som samtidigt rymmer ett familjeperspektiv (Rasmusson, 2006). I hedersrelaterade ärenden finns det risk för att pappan

uppfattas som stark och hotande, trots att han kan ha kraftig ångest och behöver mycket stöd. Fadern kan ha lättare att samarbeta om han inte känner sig utsatt och ifrågasatt. Att markera hans roll i familjen, och samtidigt hålla kvar flickans problem i fokus är en stor konst för socialarbetaren (Socialstyrelsen, 2002).

I Sjöbloms (2006) forskningsrapport om socialsekreterares arbete med hedersvåld framkom det att hedersvåld är ett relativt nytt begrepp som de flesta socialsekreterare fått kunskap om genom media. Visserligen hade de kommit i kontakt med unga invandrartjejer tidigare som blivit förtryckta och misshandlade av sina familjer, men det var först genom media som fenomenet fick ett samlingsnamn.

Sjöblom (2006) menar vidare att när det gäller handläggningen av ärenden med inslag av hedersvåld är en av svårigheterna att bedöma trovärdigheten hos de unga tjejerna som söker hjälp. De flesta socialsekreterarna valde att objektivt lyssna på tjejernas berättelser, sedan ökade trovärdigheten beroende på tjejens ålder och om det fanns anhöriga som bekräftade tjejernas historia. En annan svårighet med dessa ärenden är att när tjejer under 18 år söker hjälp måste vårdnadshavarna underrättas ganska tidigt i utredningen, eftersom socialsekreterarna då arbetar mer utifrån familjeperspektivet. Om tjejerna har fyllt 18 tas mer hänsyn till ett individuellt ungdomsperspektiv och det är lättare att få hjälp för tjejens egen del. Därför misstänker socialsekreterarna att det finns ett stort mörkertal tjejer som väntar med att söka hjälp tills de fyllt 18 år, vilket visar på en stor brist i systemet att det är åldern som styr och inte behovet av hjälp.

Sjöblom (2006) tar också upp att tjejernas familjer var viktiga samarbetspartners även i de fall där det förekom hedersvåld. Det väsentliga för socialsekreterarna var att försöka lära känna familjen för att kunna överbrygga svårigheterna, samtidigt som det var mycket viktigt att skydda tjejerna. Parallellt med detta ställdes socialsekreterarna inför situationer där tjejerna flyttade hem igen fast de tidigare blivit förtryckta av familjen. Slutsatsen blev att familjen var viktigare än socialsekreterarna trots och att det är mycket svårt för tjejerna att bygga upp en ny identitet och ett nytt liv utan sin familj eftersom traditionerna är djupt rotade även hos tjejerna.

Till sist fick socialsekreterarna komma till tals om vad det finns för brister i arbetet när det gäller hedersrelaterat våld och genomgripande ansåg alla att det fanns för lite samverkan

mellan socialtjänsten och skolan. Socialsekreterarna kan inte ingripa om det inte kommer till deras kännedom att någon har problem, därför menar de att skolan och kommunen skulle ta ett större ansvar i förebyggande syfte eftersom det då kunde fångas upp ett större antal tjejer med problem. Vidare ansåg socialsekreterarna att det inte hjälper att de skickas iväg på kurser och utbildningar eftersom politikerna inte tillsätter mer resurser i form av boende och stöd för tjejerna. Slutligen ansåg de också att de hanterade för få ärenden med hedersproblematik för att de skulle känna sig säkra på sitt arbete, utan de efterfrågade någon form av experthjälp att kunna konsultera vid behov (Sjöblom, 2006).

4.1.1 Förhandsbedömning

Att bedöma flickornas skyddsbehov kan vara mycket svårt eftersom det gäller att bedöma hur mycket som kan ses som en normal tonårsrevolt och vad som är betydligt allvarligare, där ett omedelbart skydd för flickan krävs. Socialsekreteraren känner ofta en stor oro för att göra fel i denna typ av ärenden, där missbedömningar från socialsekreteraren kan förvärra flickans situation (Björktomta, 2006). Innan beslut tas om att inleda en utredning finns det utrymme för att genomföra en förhandsbedömning då socialsekreteraren probleminventerar och bedömer skyddsbehovet. Ibland är det svårt för flickan att övertyga socialsekreteraren om att det hon säger stämmer med verkligheten då flickans rädsla för sin pappa/sina föräldrar kan göra att hon inte vågar berätta (Socialstyrelsen, 2002). Schlytter (2004) anför att insatser måste börja på flickans villkor samt att denna ska få berätta i lugn och ro utan att någon lägger orden i hennes mun. Först när socialsekreteraren själv har en någorlunda klar bild av flickans situation kan ställning tas till hur allvarligt läget är och göra en bedömning av vilken hjälp socialtjänsten kan erbjuda (Sjöblom, 2006). Länsstyrelsen (2007) pekar på att flickan hela tiden ska hållas underrättad om vad som händer i förhandsbedömningen samt att hon tydligt ska informeras om hur socialtjänsten kan hjälpa henne. Det är av stor vikt att vara försiktig i bedömningen när kontakten med föräldrarna ska ske samt om det föreligger behov av skydd. Schlytter (2004) menar att det handlar om en ensam individ som revolterar mot en kollektiv ordning. Genom flickans anmälan till socialtjänsten kommer konflikten till offentlig kännedom, skammen blir större och därmed ökar kravet på att tvätta bort skammen.

4.1.2 Språkförbistring

Schlytter (2004) menar att uppgifterna som socialsekreteraren får in kan komma att vara motstridiga på grund av att flickans och hennes familjs bilder av verkligheten och världen faktiskt ser helt olika ut. Många invandrare kommer från samhällen där familjens roll är mycket stark och den offentliga sektorn endast spelar en marginell roll, vilket kan medföra att föräldrarnas ovana vid att möta svenska myndigheter kanske gör att de säger sådant som de tror att socialarbetaren vill höra. De kan även vara medvetna om att det de gjort mot flickan strider mot svensk lag och medvetet uttrycker sig otydligt eller vilseledande. Behovet av tolk får inte undervärderas då inga språkliga missförstånd får uppstå. Det är viktigt att socialsekreteraren förstår kommunikationen mellan flickan och föräldrarna, annars kan lätt hot på hemspråket utfärdas mot flickan.

4.1.3 Intressekonflikt

Schlytter (2004) beskriver, med utgångspunkt i en mångkulturell triad, tre intressekonflikter som stammar från traditioner om äktenskapet. Den första konflikten uppstår mellan flickan/kvinnan och hennes kollektiv, den andra mellan flickan och socialtjänsten och den tredje mellan kollektivet och socialtjänsten. Vidare menar författaren att socialtjänstens reaktioner på intressekonflikterna visar sig i tre ansikten. Det första ansiktet accepterar seder där kollektivets intressen går före flickans. Det andra ansiktet visar att socialtjänsten står handfallen och passiv i förhållande till pågående konflikter. Med det tredje ansiktet fördömer socialtjänsten kraftfullt när olydiga flickor/kvinnor bestraffas. Analyser visar att normer och värderingar på socialtjänstnivå kan beskrivas som 'vi gör inget-normer' där det som görs är otillräckligt sett ur flickans perspektiv, vilket grundar sig i motstridiga signaler från lagstiftningens sida. Socialtjänstens passiva förhållningssätt präglas av osäkerhet, avsaknad av kulturkompetens och velighet, samt att placeringsreglerna säger att flickan bör bo kvar i familjen eller hos släktingar. Samtidigt gör föräldrarna vad som förväntas enligt traditioner, till exempel arrangerar äktenskap som har en rättslig legitimitet. Sammantaget gör detta att socialtjänsten blir begränsad och att det är svårt att ta flickans parti och hävda hennes intressen. Därför är det viktigt att socialsekreteraren har kunskap om vilken betydelse religion har i vardagslivet för människor ifrån andra kulturer då konsekvenser för flickan utifrån föräldrarnas och samhällets krav leder till att hon lever ett slags dubbelliv. Inför sin familj

tvingas flickan ta avstånd från de svenska normerna samtidigt som hon inför sin svenska omgivning döljer det förtryck hon lever under (ibid). Till exempel muslimer känner sig ofta mer bundna av den islamiska lagen och moralen än av de svenska lagarna, vilket innebär att bland annat socialsekreterare kanske borde få ägna mer tid åt att skaffa sig kunskap om de heliga texter, exempelvis Koranen, som har stor betydelse för en del av klienterna (Ouis, 2009). Schlytter (2004) beskriver regler och normer som en institutionell ram, en produkt av socialtjänsten själv och av lagstiftningen, där det krävs något extra från handläggarnas sida för att gå emot eller bryta normsystemet.

Sammanfattningsvis säger forskningen att i ärenden med hedersproblematik är skyddet för flickan allra viktigast inledningsvis. Om läget bedöms som så allvarligt att skyddsboende är aktuellt, skall flickan informeras klart och tydligt om vad detta innebär för henne själv i form av ensamhet och isolering ifrån familjen. Det är mycket vanligt att flickan trots detta återvänder hem till familjen eftersom hederskulturens traditioner är djupt rotade även hos flickan. När det är möjligt skall socialsekreteraren arbeta med hela familjen, men det finns en stor oro hos socialsekreterarna att göra felbedömningar i dessa ärenden. Därför bör tolk alltid användas för att undvika språkförbistringar när det gäller lagtolkningar och för att undvika att familjen utsätter flickan för påtryckningar för att få henne att återvända hem. För att på bästa sätt hjälpa flickan och hennes familj är det viktigt att socialsekreterarna har kunskap och förståelse för religionen och traditionerna inom hederskulturen.

5 Teori

Vi har valt att använda oss av sociala konstruktioner som teori eftersom det på ett tydligt och bra sätt förklarar att saker och ting skapas, tolkas och förstås på olika sätt av olika människor och grupper. Vi kommer att inleda avsnittet med Berger & Luckmanns (2003) beskrivning av individens socialisering in i världen, eftersom det är så traditioner överförs ifrån generation till generation. Detta sker i alla kulturer, såväl i vår västerländska kultur som i hederskulturen.

Vi har även valt etnocentrismen som teori för att det ger en tydlig bild av att den egna kulturen anges som den enda rätta och att andra kulturer betraktas med misstro. Detta kan leda till svårigheter för socialsekreterarna att hantera mångfalden av kulturer i samhället där många verkligheter möts.

5.1 Sociala konstruktioner

För att bäst förklara vad sociala konstruktioner innebär, har vi här angett delar av den definition som står att finna i National Encyklopedin. Konstruktionism, social konstruktivism; samhällsvetenskaplig inriktning som hävdar att verkligheten eller aspekter av verkligheten är socialt konstruerade, det vill säga att de är produkter av mellanmänsklig interaktion och kollektivt handlande.

Berger & Luckmann (2003) menar att barnet föds in i kollektivets klasstillhörighet där de vuxnas spelregler gäller, vilket får stor betydelse i internaliseringsprocessen. Innebörden i internaliseringen står för en förståelse av medmänniskorna och för upplevelsen av världen som en meningsfull och social verklighet. Primär socialisation är den första socialisationen som barnet genomgår tillsammans med den närmaste familjen. Sekundär socialisation är alla därefter följande socialiseringsprocesser som sker genom hela livet i olika sammanhang. Individen föds in i en social struktur där det finns signifikanta andra, det vill säga familj och släktingar, som tvingas på honom/henne och övervakar socialiseringsprocessen. De signifikanta andra modifierar verkligheten när de förmedlar den, allt för att den ska stämma överens med deras egen placering i den sociala strukturen. Den värld som internaliseras under den primära socialisationen är mycket fastare förankrad hos individen än de andra verkligheter som internaliseras under sekundär socialisation. Barndomens värld är verklig så tillvida att barnet förlitar sig på de signifikanta andra och deras definitioner av att verkligheten är korrekt. Johansson (2006) presenterar det socialkonstruktivistiska perspektivet som att vi människor, genom att skapa gemensamma antaganden om verkligheten, till slut internaliserar dessa antaganden som självklara och naturliga. Det är inte förrän långt senare som barnet kan börja tvivla på riktigheten i barndomens värld, vilket kan leda till chockartade insikter när barnet förstår att denna värld inte är den enda rätta. Vid den sekundära socialisationen kan det uppstå problem när den redan internaliserade verkligheten skall fogas samman med den nya och dessa två inte stämmer överens.

Hacking (2000) menar att sociala konstruktioner är en produkt av historiska händelser, sociala krafter och ideologi där grupper tillskrivs egenskaper av andra eller av sig själva. En social konstruktion kan beskrivas som ett gemensamt tankesätt om sociala fenomen. Vidare beskriver författaren olika riktningar inom socialkonstruktivismen, av vilka den universella

inriktningen menar att i stort sett allting är socialt konstruerat. En annan inriktning är den lingvistiska idealism som hävdar att ingenting är verkligt förrän någon talar eller skriver om det. Handlingar som sociala konstruktioner är en tankemässig idé medan individen själv är objektet bakom idén. Denna idé eller konstruktion skapas ur ett behov av att kunna hantera verkligheten samtidigt som den kan bli ett hinder för att se individen. Ett problem med att betrakta en kategori människor eller ett socialt problem som social konstruktion, menar Hacking (2000), är att denna blir en del av den diskurs som den avser att analysera.

Vi kommer att använda sociala konstruktioner som förklaringsmodell utifrån att socialsekreterare först och främst är människor som formats av sin egen uppväxt och kultur, men även professionella som anammat socialtjänstens policy och jargong. I det sociala arbetet möter socialtjänstens konkreta konstruktion av lagar och regler familjens mer abstrakta traditioner som formats av religion och kultur, vilket ställer höga krav på socialsekreterarnas kunskap om att sociala konstruktioner är föränderliga över tid och rum.

5.2 Etnocentrism

Förståelse för och inlevelse i andras kulturella behov kräver kunskaper om såväl andras kultur som sin egen. Genom att se sin egen kultur utifrån ett metaperspektiv kan en individ skaffa sig nya insikter, förstå och uppskatta den egna kulturen utan att framhålla den som bättre än någon annan. Genom att erkänna olika kulturers särskilda värden kan individen vara öppen för andras sätt att tänka vilket i sin tur skapar en förståelse (Lahdenperä 2001). Författarna i texten nedan benämner den utvidgade familjen med olika begrepp, som till exempel familj, släkt, grupp, kollektiv och klan, medan vi kommer att använda oss av samlingsnamnet kollektiv.

Värdegrund är en konstruktion av orden värde och grund som kan tolkas, beskrivas och analyseras från olika utgångspunkter. Värde och värderingar uttrycker tyckande, prioriteringar, attityder och reaktioner inför olika fenomen, där allt vi gör utgår ifrån våra värderingar. Gemensamma värderingar används för att markera samhörighet mellan vissa människor, grupper eller system i olika kulturer. Samhörigheten i den värdegrund som råder i samhället skapar människans identitet och mening, anger spelregler samt ordning mellan människor. De människor som ingår i ett och samma kollektiv har en gemensam

kulturuppfattning där företeelser tolkas på liknande sätt och föreställningar och värderingar uppfattas som det riktiga och självklara (Lahdenperä, 2001).

Flickor som lever i familjer med hederskultur kommer ofta i kläm mellan de värderingar och normer som tillhör föräldrarnas ursprungskultur och de normer som präglar det svenska samhället (Lahdenperä, 2001). Bremer, Brendler-Lindqvist & Wrangsjö (2006) redogör för etnocentrism i meningen att individer har medvetna antaganden som framhåller den egna kulturen som norm, det vill säga att den egna kulturen är bättre. I de religiösa samhällenas föreställningsvärld har människor reglerat sina liv efter traditioner och mötesstrukturer som författarna benämner som familjeråd där kollektivet är överordnad individen. Familjerådet är beslutsforum för hela kollektivet där beslut kring straff finner stöd från samtliga eftersom den som inte ställer upp på besluten riskerar att själv straffas. Dessa familjeråds syfte var från början att skydda kollektivets överlevnad medan vår tids syn på familjeråden är förtryckande strukturer med ett kriminellt tänkande, då våld är olagligt. Världsbilder och värdesystem varierar mellan geografiskt område, från familj till familj och emellan dessa. I den västerländska kulturen råder den naturvetenskapliga världsbilden med en darwinistisk³ syn på utvecklingen där rättvisa och bestraffning sanktioneras genom lagar och juridiska strukturer. Dessa kulturer präglas av ett autonomt och individinriktat synsätt med föreställningar om att självständigt forma sitt liv.

I vår resultat- och analysdel kommer vi att utveckla och förklara socialsekreterarnas uttalanden och synpunkter med hjälp av sociala konstruktioner och etnocentrism. Teorierna kommer att öka förståelsen för att socialsekreterare ifrån vår kultur möter svårigheter på olika plan i sitt arbete när de försöker hjälpa flickor och familjer som lever kvar i hederskulturen mitt i vårt mer frigjorda samhälle.

6 Resultat och analys

Vi har valt att presentera vår analys genom att varva empiri, teori och tidigare forskning. Avsnittet inleds med att vi beskriver socialsekreterarnas utbildning och erfarenhet, därefter tar

---

³ Grundprincipen är att människans och samhällets utveckling sker genom utslagning av svaga individer.

vi upp deras upplevda förståelse av hedersproblematik utifrån deras kunskapsläge. Därpå följer en beskrivning av handläggning och interventioner som visserligen förekommer i all barnavårdsutredning, men som i vissa delar förstärks i ärenden med inslag av hedersrelaterad problematik. Sist i detta avsnitt presenterar vi socialsekreterarnas samarbete med andra samhällsaktörer.

6.1 Socialsekreterarnas erfarenhet och utbildning gällande hedersproblematik

De socialsekreterare vi har intervjuat har arbetat med hedersrelaterade ärenden allt ifrån fyra till 11 år och ett par stycken har arbetat med problematiken innan det fick namnet hedersrelaterat våld. De menade att tidpunkten för när begreppet mer eller mindre myntades var efter mordet på Fadime Sahindal 2002 och att det efter detta skett en successivt ökad kunskapsbild bland socialsekreterarna. Några har förutom socionomutbildningen läst enstaka kurser på högskolenivå med inriktning på hedersrelaterad problematik, men genomgående har socialsekreterarna gått på föreläsningar, informationsträffar och utbildningsdagar som varit relevanta för handläggning av hedersrelaterade ärenden. Då flera av socialsekreterarna har arbetat med hedersvåld i många år kan deras uttalanden tolkas som en kombination dels av egna värderingar, men också till viss del av beprövad erfarenhet. Samtidigt framhåller socialkonstruktivismen att det vi säger och tänker är ett resultat av de olika regler och strukturer som finns i vårt samhälle, vilket också styr vårt tanke- och handlingsmönster till stor del (Johansson, 2006).

Majoriteten av socialsekreterarna ansåg sig ha mycket god kunskap när det gäller hedersproblematik, vilken de tillförskaffat sig både genom media, litteratur, utbildning och praktiskt arbete under en längre tid. Vi kan se att kunskaper om hederskulturen är viktig för att kunna skapa en öppenhet och djupare förståelse för flickan och hennes familj, vilket stämmer väl överens med Lahdenperäs (2001) resonemang om etnocentrism och värdegrund. Sociala kunskaper handlar till exempel om att veta vilken bakgrund och klasstillhörighet man själv och andra människor har och utifrån den kunskapen lokalisera individer och handskas med dem på ett lämpligt sätt (Berger & Luckmann, 2003). Hacking (2000) vidareutvecklar detta med att människans egna konstruktioner skapas ur ett behov av att kunna hantera

verkligheten samtidigt som den kan bli ett hinder för att se individen. Även Hagberg var inne på området sociala konstruktioner och hon menar att ingen är fri ifrån förutfattade meningar. Hon menade att det därför bör införas värderingsövningar i socialtjänsten för att undersöka socialsekreterarnas fördomar som de har utifrån sin bakgrund och sin kultur.

Socialsekreterarna beskriver att det är viktigt att ha kunskaper kring religion, kultur, traditioner och framförallt den svenska lagstiftningen samt att använda kollegorna som bollplank och dra nytta av varandras kunskaper. En av socialarbetarna pekade extra på just traditionerna eftersom många som lever i hederskulturen inte ser till svenska traditioner och att de ser svensk lagstiftning som en bisak. I detta sammanhang menar Ouis (2009) att socialsekreteraren har nytta av kunskaper om heliga texter som är av stor betydelse i förståelsen av vissa klienter. Vidare ansåg sig socialsekreterarna ha god hjälp av handledning och de känner sig trygga med att det finns sakkunniga experter på Länsstyrelsen som de kan vända sig till vid behov. Vi ställde frågan om och i så fall hur socialsekreterarna använder sig av BBIC⁴ i utredningar, även i hedersrelaterade sådana. De flesta socialsekreterare tycker sig ha en välfungerande handlingsplan och samtliga socialtjänster i vår undersökning utreder utifrån BBIC som de menar är ett bra utredningsverktyg. Det som urskiljer hedersrelaterade ärenden är att de har fler samtal med flickan i förhandsbedömningen.

6.2 Socialsekreterarnas beskrivning och förståelse av hedersproblematik

Vi bad socialsekreterarna berätta om vad de anser kan ingå i ett ärende för att de skall benämna det som hedersrelaterat när det kommer flickor till socialtjänsten och söker hjälp. En av socialsekreterarna sammanfattade hedersproblematiken med att heder är kopplat till hård kontroll, sexualitet och mödomshinnan, vilket överensstämde med vad alla de andra socialsekreterarna också nämnde. Vidare definierades hedersproblematiken som något som utövas kollektivt, det vill säga att inte bara familjen, utan hela släkten har kontroll på flickorna/kvinnorna. Socialsekreterarna talade om att flickorna ofta är starkt kontrollerade av de manliga släktingarna och hotas av våld om de inte lyder familjens regler. Vidare menar de

---

⁴ BBIC är förkortning för Barns Behov i Centrum. Detta är ett utredningsinstrument som hjälper socialsekreteraren att utvärdera behov och resurser i barnets familj och närmaste omgivning (Socialstyrelsen, 2006).

att våldet i första hand är psykiskt och består av kränkningar, hot om uteslutning ur familjen, hot om äktenskap, hot om ofrivilligt bortförande och stark kontroll. Ingen av socialsekreterarna vi pratade med hade nyligen kommit i kontakt med ärenden där något grövre fysiskt våld förekommit, så som grov misshandel eller mord. Däremot berättade några av socialsekreterarna att det var vanligt att flickorna tillrättavisades med örfilar av sina bröder och sin pappa. Någon socialsekreterare berättade om att en flicka blivit spottad på av en manlig släkting och en annan berättade att en pappa slagit en flicka när hon nekade att gifta sig med den man pappan valt ut.

6.2.1 Kontroll

Ett par av socialsekreterarna bedömer att den starka kontrollen beror på brister i kommunikationen, eftersom förbud att göra saker utfärdas utan motivering och förklaring. En brist i kommunikationen kan vara att föräldrarna uttrycker sig på ett ofullständigt och kraftfullt sätt, där socialsekreteraren ger som exempel:

du får inte gå ut, du får inte ha kille, du får inte gå på disco... det är mycket får inte, får inte... om du inte gör det, så kommer du att bli...

Detta startar fantasier hos flickan om det värsta som kan hända, det vill säga att hon kommer att bli dödad om hon inte gör som hon blir tillsagd. Socialsekreterarna menar att det även kan handla om hot om att bli isolerad från familjen och inte längre ingå i kollektivet, vilket är en hård bestraffning då flickan ofta levt mycket isolerad i familjen och inte fått skapa några andra sociala kontakter. En av socialsekreterarna sa att det även förekommer starka påtryckningar på pappan ifrån den utvidgade familjen, det vill säga släkten/kollektivet i ursprungslandet som kräver att pappan skall strama åt kontrollen eftersom det finns fler frestelser och lockelser i Sverige. Hagberg förklarar, precis som Almqvist & Broberg (2000), att flickorna dagligen pendlar mellan det hårt kontrollerade familjelivet och det frigjorda svenska samhällets normer vilket ofta får förvirring och oro som konsekvens eftersom de har en splittrad kulturhorisont. Föräldrarna framhåller sin gamla traditionella kultur som norm och flickorna som socialiseras in i det svenska samhället genom skolan ifrågasätter föräldrarnas synsätt (Berger & Luckmann, 2003). I uppfostran med hedersnormer sätts familjens välbefinnande framför individens (Baladiz, 2009) och ju mer frigjord flickan försöker att bli, desto mer ökar pappans och brödernas kontrollbehov för att hålla ihop familjen och hålla fast

vid gamla traditioner, vilket stämmer väl överens med socialsekreterarnas beskrivning av dilemmat.

6.2.2 Regler

Flera av socialsekreterarna nämnde att det kunde räcka med ett rykte om att flickan umgås med, i familjens tycke, olämpliga vänner för att manliga släktingar skall utöva en ännu starkare kontroll av flickan. Sjöblom (2006) menar att flickorna får lära sig att leva med att deras heder ständigt är ifrågasatt och att misstankar om regelbrott mot hederskodex måste bevisas vara grundlös för hon ska slippa bestraffning. Socialsekreterarna tog också upp att grova tillmälen är vanliga, till exempel om flickan inte är klädd som föräldrarna vill så kan pappan kalla henne för hora, vilket flickan då uppfattar som kränkande. Samtidigt är flickans klädsel viktig för familjens heder, eftersom hon skall vara en fin, respektabel flicka och inte bli kunna bli kallad för hora av någon utomstående. Flickan kan också hotas med en resa till ursprungslandet för att lära sig om regler, hyfs, vett och etikett om familjen anser att hon börjar tänja för mycket på reglerna.

Några av socialsekreterarna förklarade att socialtjänsten oftast kommer i kontakt med familjer som har dålig kontroll på sina barn och inga regler, därför menade socialsekreterarna att de inte ha något emot att det sätts regler för barn. Socialsekreterarna påpekade att de därför måste vara uppmärksamma och inte bara sätta en hedersstämpel på ett ärende:

det här är inte heder för att det finns massor med regler,
utan det är mer konsekvenserna av att man bryter mot en regel

I vår västerländska kultur har vi också regler gentemot våra barn, men i hederskulturen lever till viss del agan kvar som uppfostringsmetod, vilket går stick i stäv med den svenska lagstiftningen. Johansson (2006) menar att handlingar är sociala konstruktioner, vilket kan innebära att handlingar som i en viss kultur vid en viss tidpunkt anses normala och förståndiga kan i en annan kultur vid en annan tidpunkt upplevas som onormala och otänkbara. Ett par av socialsekreterarna påpekade att en del flickor lever ett slags dubbelliv fördelat mellan deras familjevärld och samhällsvärld. Schlytter (2004) menar att flickorna anpassar sig utifrån vilken av de två världarna de befinner sig i, men att detta i det långa loppet kan vara oerhört påfrestande för dem.

En del av socialsekreterarna förklarade att det är ofta mammans uppgift att se till att flickorna uppför sig och får en korrekt uppfostran samt att regler följs. Bryter flickan mot reglerna, så ställs mamman i dålig dager och skall också straffas. Socialsekreterarna poängterar dock att flickorna själva sällan talar om heder, utan de säger att det oftast handlar om pappans och familjens goda rykte och anseende. Det som reglerar normerna i familjen om hur en individ bör uppföra sig faller tillbaka på en samling moralregler, värderingar och myter som konstruerats sedan lång tid tillbaka. Enligt Berger & Luckmann (2003) har detta synsätt överförs från generation till generation som en grundläggande kunskap om vad tradition är.

6.2.3 Äktenskapet

Flertalet av socialsekreterarna menar att heder inte är kopplad till speciell religion eller specifik kultur utan, som nämndes ovan, att det är traditioner det handlar om som ofta är kopplade till hård kontroll, flickans sexualitet och en intakt mödomshinna. Kollektivets konstruerade traditioner finns och står fast vid att vara verkliga vare sig flickan gillar det eller ej. Hon kan inte önska bort dem och inte heller förändra eller undvika dem eftersom de fanns där innan hon föddes och kommer att finnas där efter hennes död. Kollektivet har makt att tvinga flickan att fullfölja traditionerna, fast hon kanske inte förstår syftet med dem och kan uppfatta dem som obegripliga och påfrestande (Berger & Luckmann, 2003). Flickan känner ofta en stark samhörighet med familjen, men för att ingå i gemenskapen måste hon acceptera spelreglerna som anges eftersom dessa ses som de enda rätta och riktiga (Lahdenperä, 2001).

Ofta söker flickorna hjälp när de får veta att flygbiljetter är bokade till ursprungslandet eftersom rädslan är stor för att bli bortgift mot sin vilja eller för att få oskulden kontrollerad inför ett stundande bröllop. Flertalet av socialsekreterarna förklarar att flickans oskuld är viktig, inte bara för familjens och släktens heder utan även på så sätt att föräldrarna får pengar och guld för flickan när hon ingår äktenskap med mannen som valts ut till henne av kollektivet. Socialsekreterarna ser allvarligt på tvångsäktenskap och är en av anledningarna till att skyddat boende kan komma på tal. Schlytter (2004) framhåller att tvångsäktenskap präglar hela flickans uppfostran, vilket hindrar henne i sitt utvecklande av självständighet och detta är fullt tillräckligt för hon ska få skydd från socialtjänsten. En av socialsekreterarna redogjorde för en konsekvens av tvångsäktenskapet, vilket hon förklarade med att då äktenskapet sker med tvång innebär detta i en förlängning att samlaget är att betrakta som

våldtäkt. Enligt hederstraditionen är dock våldtäkt inom äktenskapet en omöjlighet eftersom det är mannens rättighet att ha sex med sin kvinna när han vill (Ouis, 2009).

6.2.4 Definition av hedersproblematik med teoretiska perspektiv

När socialsekreterarna definierar vad som ska ingå i ett ärende för de ska benämna det som hedersrelaterat utgår de från sin referensram som utifrån det socialkonstruktivistiska perspektivet bygger på ett gemensamt tankesätt om sociala fenomen. Dessa sociala konstruktioner är föränderliga och har sedan mordet på Fadime Sahindal 2002 utvecklats genom att socialsekreterarna införskaffat mer kunskap om hederskulturen. För att få bukt med vad som kom att definieras som ett socialt problem, tillsatte regeringen pengar för att utbilda socialsekreterarna om hederskulturen och de spänningar som kan uppstå i kulturernas olika synsätt. I mötet mellan flickan och socialsekreteraren förekommer inte bara två människor utan det är två vitt skilda kulturer som möts med helt olika världsbilder och värdesystem. Flickan och hennes familj styrs av religion och traditioner, medan socialsekreterarnas förhållningssätt bestäms utifrån lagar och förordningar vilket enligt etnocentrismen betyder att den egna kulturens perspektiv tas för givet. Genom att benämna problemet som hedersrelaterat blir det uttalat och egenskaper tillskrivs utifrån socialsekreterarens kunskaper för att kunna möta och hantera problemet. Vidare utgår hanteringen av problemet från socialsekreterarens kunskapsbank som införlivats genom lagar, förordningar och arbetsgruppens policy.

6.3 Socialsekreterarnas beskrivning av interventioner

En anmälan om att en flicka har problem görs mestadels till socialsekreterarna av skolkuratorerna. Då inleds en förhandsbedömning med att socialsekreterarna träffar flickan på neutral plats, oftast på skolan och gärna tillsammans med skolkuratoren som anmälde ärendet. Det är vanligt att träffa flickan mellan två och fem gånger för att göra en bedömning av hotbilden, samt en probleminventering. Flera av socialsekreterarna påpekar vikten av att lyssna på flickan, bekräfta det hon säger och att alltid utgå ifrån att hon talar sanning för att bygga upp ett förtroende. Berger & Luckmann (2003) menar att språkets förmåga att suddas ut gränserna för 'här och nu' gör att broar kan byggas mellan olika zoner i vardagslivets verklighet. Personer kan prata om andra individer och kollektiv som vi för ögonblicket inte

befinner oss öga mot öga med och som rumsligt, tidsmässigt samt socialt befinner sig någon annanstans än 'här och nu'. Socialsekreterarna yttrade att det inte alla gånger är lätt att urskilja om ärendet handlar om en vanlig tonårsrevolt eller om det handlar om hedersproblematik, men att de alltid utgår från att flickan talar sanning.

Flera av socialsekreterarna vidhöll att det är oerhört viktigt att den socialsekreterare som varit med ifrån början håller kontakten med flickan ärendet igenom, för att flickan skall få en kontinuitet i en i övrigt kaotisk situation. Om det förekommer hedersproblematik påverkar detta skyddsbilden och hur socialsekreteraren vidare bör agera i ärendet. De flesta socialsekreterarna var noga med att påpeka att de vanligtvis inte pratar med minderåriga utan vårdnadshavarnas tillåtelse, men precis som i ärenden med barnmisshandel och sexuella övergrepp är det viktigast att först och främst bedöma skyddsbehovet eftersom det kan vara föräldrarna som är förövarna. Hagberg menar att i dessa ärenden är kvalificerade riskbedömningar under hela utredningen av stor vikt och det viktigt med en insikt om att säkerhetsåtgärder för flickan ibland sträcker sig över flera år.

6.3.1 Interventioner i familjen

Under intervjuerna framkom det att kontakterna med föräldrarna sker med stor försiktighet, allt för att inte förvärpa situationen för flickan, vilket Schlytter (2004) bekräftar är en fara om socialsekreteraren på rutin tar kontakt med föräldrarna i ett tidigt skede. Socialsekreterarna arbetar utifrån ett familjeperspektiv när det är möjligt och i de fall där flickan placeras akut underrättas inte föräldrarna förrän flickan är i tryggt förvar. Sjöbloms (2006) slutsats är att familjen är oerhört viktig för dessa flickor, då det visat sig att flickorna haft svårt att bygga upp ett nytt liv efter separation från sin familj. En av socialsekreterarna beskrev:

Jag ska säga att en hel del av dessa flickor återvänder också, flera av de här flickorna har levt väldigt, väldigt isolerade, utelämnade och bara med sina familjer. Det blir en jättestor omställning för dem att flytta hemifrån. De känner sig ensamma, övergivna och mår inte speciellt bra. Många av dem återvänder självmant eftersom det är bättre än det nya livet så att säga. Där gäller det att gå in och jobba med familjen, det kan göra saken bättre... men det är inga lätta ärenden. Heder är heller

inte specifikt kopplat till en speciell religion eller specifik kultur,
det är traditioner det handlar om.

Även Hagberg menar att många av de flickor som blir placerade i skyddat boende ger sig iväg för att återförenas med sin familj och därför är det extra viktigt att socialsekreteraren behåller kontakten med flickan.

Majoriteten av socialsekreterarna redogör för att i de fall där kartläggning av riskerna visar att placering av flickan inte är aktuell, tas kontakt med föräldrarna för att inleda en medling mellan flickan och hennes familj. Ett exempel på medling kan enligt en av socialsekreterarna vara ett annorlunda förhållningssätt i kommunikationen där hon menade att föräldrarna går från ”du ska lyda mig, du är mitt barn” till att faktiskt skapa ett utrymme där flickan kan förhandla. Samtidigt styr det etnocentristiska synsättet, eftersom socialsekreterarna i samtalen med föräldrarna försöker få dem att se alternativa metoder i uppfostran som kan godkännas med det svenska sättet att se på uppfostran. Några av socialsekreterarna uppgav att föräldrarna ofta är helt ovetande om att flickan upplevt problem hemma och därför sökt hjälp på socialtjänsten. Om föräldrarna är samarbetsvilliga träffar socialsekreterarna dessa och påbörjar ett familjearbete genom att titta på resurserna och helheten i familjen. Hagberg trycker på att även om det förekommer övergrepp inom familjen så får man aldrig glömma att det finns mycket som ofta är välfungerande i familjen. Detta stämmer överens med socialsekreterarnas uttalanden om att det ofta finns mycket kärlek i dessa familjer men att det ibland ger sig uttryck på ett märkligt sätt. Länsstyrelsen (2007) framhåller att genom att belysa det som fungerar minskas oron och hopp skapas för flickan och familjen om goda lösningar samt bättre förutsättningar för ett gott samarbete. Sjöblom (2006) betonar hur viktigt det är att överbrygga svårigheter genom ett gott samarbete men för den sakens skull inte glömma att flickans problem samt hennes skydd ska stå i fokus. Vidare menar författaren att pappan ofta uppfattas som stark och hotande men att han har lättare för att samarbeta om han inte känner sig underminerad. Ungefär hälften av socialsekreterarna uppgav att det är viktigt att förstå och stärka pappan i hans roll som förälder, eftersom hans position undergrävs när familjen kommer till ett nytt land. Barnen integreras fortare i samhället och frun skaffar lättare sociala kontakter, vilket får till följd att mannens kontrollbehov ökar för att hålla ihop familjen och hålla fast vid gamla traditioner.

I familjesamtalen understryker majoriteten av socialsekreterarna i vår undersökning vikten av att ha tolk med under samtalen vilket bekräftas av Schlytter (2004) som menar att inga språkliga missförstånd får uppstå. Socialsekreterarna hänvisar dessa missförstånd till feluppfattningar i kommunikationen kring lagar och ärendegång, men även med syfte att undvika påtryckningar och hot mot flickan på hemspråket. Dock upplevdes det i en kommun att det fanns dålig tillgång på auktoriserade tolkar vilket gjorde att flickorna och familjerna kände en viss oro över ryktesspridning från tolken.

Flera socialsekreterare berättade om fall där släktingar kontaktar flickan och meddelar att nära familjemedlemmar, oftast mamman eller farmodern, är väldigt sjuka och vill att flickan skall komma hem. Detta är inte alltid med sanningen överensstämmande, då socialsekreterarna vidare menar att det är för att överösa flickan med dåligt samvete och få henne att återvända hem, vilket Hagberg anför är ett spel för att få hem flickan.

6.3.2 Interventioner för flickan

Parallellt med familjesamtalen sker individuella samtal med flickan för att stämma av så allt är i sin ordning och en socialsekreterare menade att det ibland krävs jobb med vissa flickors attityd också. Hon förtydligade detta med att de arbetar med flickan för att göra henne medveten om hur hon uppför sig och att få henne att förstå att hon själv kanske har en viss del i varför hon blir kontrollerad av familjen. Återigen kopplar ett par av socialsekreterarna till kommunikationsproblemen som framställs som ett hinder i relationerna som inte alltid utmärks av ärlighet. Är flickan begränsad och kontrollerad, så känner hon sig tvingad att ljuga för att utvidga sin frihet, vilket innebär att ju mer hon ljuger, desto större blir kontrollen och förtroendet blir mindre. Det berättades till och med under en intervju att skolan ställde upp och förlängde flickans schema för hon skulle få mer ledig tid tillsammans med sina vänner. Detta tog socialsekreterarna avstånd ifrån då de menade att om flickan påträffas på annan plats än skolan av någon släkting så blir hon desto mer ifrågasatt och kontrollerad framöver.

Om det visar sig att en placering är aktuell, oavsett om den är frivillig eller sker med tvång, menar socialsekreterarna att flickan måste informeras mycket tydligt om vad det innebär för henne att skiljas ifrån familjen.

Det finns något som heter ungdomligt oförstånd, där man kan ställa till mer skada än nytta för en ungdom. För de får räkna

med att de blir avklippta från sin familj för resten av sitt liv om man drar igång hela den apparaten och det måste man ha med sig och därför är jag väldigt försiktig i mina bedömningar.

Familjerna har ofta ett mycket stort kontaktnät av landsmän som håller uppsikt över varandra, vilket gör att kartläggning av dessa är en viktig aspekt att tänka på innan flickan placeras i skyddat boende, som stämmer bra överens med Schlytters (2004) yttrande om att det handlar om en ensam individ som revolterar mot en kollektiv ordning. Flickan ska kunna känna sig trygg där hon placeras och vidare menar socialsekreteraren att hon ska kunna gå ut utan att känna oro och behöva titta över axeln. Det påtalades också att även inom den egna avdelningen på socialtjänsten begränsas informationsflödet, allt för att så få personer som möjligt skall veta var flickan befinner sig, för att inte kunna utsättas för påtryckningar av släktingar till flickan.

Genom flickans anmälan till socialtjänsten kommer konflikten till offentlig kännedom, skammen blir större och därmed ökar kravet på att tvätta bort skammen. De flesta socialsekreterare menar att de flickor som är hårdast kontrollerade och utsatta inte kommer till socialtjänstens kännedom. De lever i så starkt patriarkaliska familjer att de inte överhuvudtaget skulle våga yppa ett ord om sin livssituation då de istället fogar sig efter föräldrarnas regler och önskemål. Det är dessutom djupt rotat att inte blanda in utomstående i familjeproblemen vilket stämmer överens med Schlytters (2004) påpekande om att skammen blir större när konflikten visas upp offentligt. När detta sker blir det ytterligare en regel som flickan har brutit mot och kan straffas för vilket en av socialsekreterarna beskrev:

Om det då verkligen är en allvarlig hedersproblematik, då finns det ju en risk i själva berättandet, och det är ju just utifrån att man involverar andra. Och det i sig är ju ett brott mot alltså, eller vad ska man säga, en attack mot familjens heder att man involverar utomstående.

6.3.3 Interventioner i hedersrelaterade ärenden ur teoretiska perspektiv

Socialsekreterarnas upplever ett dilemma i hur de ska avgöra om det handlar om en vanlig tonårsrevolt eller om det rör sig om hedersproblematik. När det gäller sociala konstruktioner

så handlar det om hur socialsekreterarna på olika sätt förhåller sig till hedersproblematik, det vill säga ibland tolkas problemet utifrån föreställningen om hedersproblematik, men ibland ser de snarare ärendena som ett uttryck för allmänna problem mellan tonåringar och föräldrar.

Socialsekreterarnas ideologi om hur ärenden med hedersproblematik ska handläggas har byggts upp av diskursen och normerna som råder i arbetsgruppen vilket gör att den gemensamma kulturuppfattningen i gruppen betraktas som den riktiga och självklara. En del socialsekreterare menade att familjeperspektivet var det enda rätta medan några få intog ett individperspektiv där bara flickan stod i fokus. För att undvika etnocentrism, som kan liknas vid hemmablindhet, krävs det en öppenhet hos socialsekreteraren att vara så flexibel som möjligt i sina bedömningar. För att göra fenomen eller problem mer hanterbara tillskriver socialsekreteraren både sin egen grupp som arbetslag och gruppen från hederskulturen, vissa egenskaper. Förhållningssättet gentemot flickan och hennes familjs kultur präglas av socialsekreterarnas värderingar, som i vår undersökning ofta kan förknippas med socialsekreterarnas kunskaper och erfarenheter av hedersrelaterad problematik.

6.4 Socialsekreterarnas samarbetspartners

Socialsekreterarna var överens om att barnavårdsärenden med inslag av hedersproblematik ofta är mycket komplexa, det är mycket att tänka på och många känner att de vill ha stöd i sina utredningar. Det är betydelsefullt att samarbeta med föräldrarna, men det finns även samhällsaktörer som lyfts fram som viktiga samarbetspartners så som polis, migrationsverk, skola, kuratorer, ungdomsmottagning med flera. En del av socialsekreterarna betonade att skolan borde ta ett större ansvar gällande det förebyggande arbetet kring hedersproblematiken. De angav att skolan borde stå på sig gentemot föräldrarna angående informationen om obligatorisk närvaro i skolan, även när det kommer till idrottslektioner, simundervisning och sexualundervisning. Sjöblom (2006) anser också att skolan har en stor möjlighet att fånga upp flickorna i ett tidigare skede än socialtjänsten.

7 Avslutande diskussion

För att tydliggöra våra slutsatser presenterar vi först dessa utifrån våra frågeställningar, för att sedan redogöra för våra funderingar kring empirin.

7.1 Hur beskriver socialsekreterare fenomenet hedersrelaterad problematik?

Svaren som förekom mest frekvent var att flickorna är utsatta för stark kontroll ifrån manliga släktingar, sociala begränsningar i vardagslivet och att flickans oskuld skall bevaras. Allt detta leder fram till att flickan skall vara orörd inför det kommande äktenskapet som oftast är bestämt och planerat sedan länge av familjen och kollektivet, vilket har styrt flickans hela uppfostran.

7.2 Hur behandlar socialsekreterare ärenden där hedersproblematik förekommer?

Socialsekreterarna menade att skyddsaspekten är mycket viktig redan i inledningsfasen av ärendet, därför sker kontakten med flickan på neutrala platser för att inte uppmärksamhet skall väckas. Ofta hålls några extra samtal med flickan under förhandsbedömningen i hedersrelaterade ärenden för att kartlägga problematiken och göra en riskanalys. Detta är viktigt för att kunna avgöra om det rör sig om en tonårsrevolt eller om det verkligen handlar om hedersproblematik. För övrigt iakttas en stor försiktighet i handhavandet av informationen om flickan, både gentemot föräldrarna och annan personal inom socialtjänsten.

7.3 Vilken kunskap och förståelse anser sig socialsekreterarna ha om hedersproblematik?

Alla socialsekreterarna ansåg sig ha en god kunskap när det gäller hedersrelaterade ärenden, dels för att de flesta arbetat en lång tid inom ämnesområdet, dels för att de fått möjlighet att förkovra sig genom kompetensutveckling. Dock poängterade flera av socialsekreterarna att det inte bara går att läsa sig till kunskap inom hedersproblematiken, utan det är lika viktigt att ha livserfarenhet och ett gott samarbete med kollegor, arbetsledning och andra samhällsaktörer.

7.4 Övriga funderingar

Som socialt problem är hedersproblematiken förhållandevis ny, men debatten fick fart när Fadime Sahindal mördades år 2002. Nu, år 2010, går inte vågorna lika höga längre i

hedersdiskussionen, vilket kanske beror på att samhället har identifierat problemet och låtit ta fram handlingsplaner för att olika samhällsaktörer på bästa sätt ska kunna bemöta de utsatta individerna. Två av de socialsekreterare vi har intervjuat har varit med och framställt handlingsplaner för just sin kommun, vilket har gjort att vi insett att det är mycket kompetenta personer vi pratat med.

Våra intervjuer är inte så många, så detta är inte ett tillräckligt stort underlag för att dra några egentliga slutsatser av resultatet. Detta är vi väl medvetna om och vi förväntade oss inte några nya upptäckter inom området heller. När vi påbörjade intervjuerna med socialsekreterarna var vi ganska inställda på att få de svar vi förväntade oss och att det kanske inte skulle komma fram så mycket nya upplysningar. Men faktum är att vi blev förvånade över en del information vi fick ta del av och det väcktes en del frågor hos oss som i efterhand givit upphov till vidare resonemang och diskussioner.

Vi förvånades över att både Maria Hagberg och flertalet socialsekreterare uppgav att av de flickor som placerats i skyddat boende, så återvände de flesta flickorna hem igen efter en tid eftersom de inte klarade av att bli isolerade och avskärmade ifrån sin familj. Det är förvånansvärt eftersom vi fick intrycket av att det är en lång process och ett stort steg innan flickan ens vänder sig till någon för att få hjälp. Även inledningsvis i kontakten med socialtjänsten förekommer det flera kartläggningssamtal då flickan får berätta om sin situation, men även omvänt att socialtjänsten berättar noggrant vad det kommer att innebära för flickan med en skyddsplacering. Ändå återvänder flickan hem till familjen som utsatt henne för förtryck och starka sociala begränsningar, vilket bevisar för oss att familjesammanhållning och traditioner är mycket starka band inom hederskulturen. Vi drog paralleller till andra misshandlade kvinnor i nära relationer, där det kan vara lika svårt att förstå varför kvinnan stannar i ett destruktivt och farligt förhållande som det är att förstå varför en förtryckt flicka i hederskulturen återvänder hem till den kontrollerande familjen. En socialsekreterare uttryckte en viss försiktighet med att placera flickor i skyddat boende eftersom det kan ställa till med mer problem i flickans liv än vad det hjälper henne. Vi började då fundera på om vissa socialsekreterare kanske omedvetet eller medvetet använder sig av underlåtenhetsmakt, då det är mycket utredningsarbete med en flicka som skall placeras i skyddat boende. Sedan är alla insatser förgäves när flickan ändå väljer att återvända hem,

samtidigt som socialsekreterarna känner en extra oro över att flickans situation kanske förvärras efter att hon återvänt till familjen.

I litteraturen står det oftare hedersvåld än hedersproblematik och därför hade vi en föreställning om att det fysiska våldet skulle vara mer förekommande än vad socialsekreterarna redogjorde för. Istället framkom det att det psykiska våldet i form av kränkningar, hot och stark kontroll existerade i större utsträckning. Naturligtvis finns det säkert ett mörkertal av flickor som är utsatta för våld, men som inte vågar söka hjälp. Vi kunde också uttyda av socialsekreterarnas svar att hot om tvångsäktenskap i samband med en planerad resa till ursprungslandet är en av de vanligaste orsakerna till att flickorna söker hjälp och också en av anledningarna till att de får skyddat boende.

Något som vi reagerade starkt på var när vi fick reda på att viss personal på skolorna hjälper till att göra fuskscheman till flickorna genom att lägga till extra timmar efter lektionerna för att flickan då kan vara fri att umgås med vänner. Vi ser framförallt två problem med detta, varav det första är att flickan kan hamna i mycket större svårigheter om hon blir upptäckt av släktingar ute på staden i olämpligt sällskap när hon enligt schemat borde varit i skolan. Det andra problemet är att skolan trots allt är en samhällelig inrättning som står för kunskap och lärande och då ställer vi oss frågan hur moraliskt riktigt det är att företrädare för skolan ställer upp och visar eleverna att det är i sin ordning att föra sin familj bakom ljuset? Även om syftet är gott och det är för att hjälpa flickorna, så anser vi att det är en kortsiktig lösning som visar på bristande kunskap och förutseende om vad som kan hända flickan om hon blir upptäckt. Detta leder oss in på en ny forskningsfråga, nämligen att ta reda på vilken kunskap och förståelse lärare och skolkuratorer har om hederskulturen och dess traditioner.

8 Källförteckning

Almqvist, K. & Broberg, A. G. (2000) Kulturella skillnader i barnuppfostran och utvecklingsideal. I Carl Martin Allwood & Elsie C. Franzén (red.) *Tvärkulturella möten: Grundbok för psykologer och socialarbetare*. Stockholm: Natur och Kultur.

Andersson, G & Swärd, H (2008) "*Etiska reflektioner*". I Anna Meeuwisse, Hans Swärd, Rosmari Eliasson-Lappalainen & Katarina Jacobsson (red): *Forskningsmetodik för socialvetare*. Stockholm: Natur och Kultur.

Aspers, P. (2007) *Etnografiska metoder: att förstå och förklara samtiden*. Malmö: Liber.

Baladiz, D. (2009) *I hederns skugga – de unga männens perspektiv*. Stockholm: Gothia förlag.

Berger, P. & Luckmann, T. (2003) *Kunskapssociologi – hur individen uppfattar och formar sin sociala verklighet*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.

Björktomta, S-B. (2006) *Personalens möte med utsatta flickor: arbete mot hedersrelaterat våld*. Rapport Länsstyrelsen i Stockholms län.

Bremer, S, Brendler-Lindqvist, M. & Wrangsjö, B. (2006) *Ungdomar och hedersrelaterat våld om transaktuell behandling*. Stockholm: Rädda barnen.

Gregow, T. (2010) *Sveriges Rikes Lag*. Norstedts Juridik AB.

Hacking, I. (2000) *Social konstruktion av vad?* Stockholm: Thales.

Halldén, G. (1994) Familjen ur barns perspektiv. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 2-3:103-112.

Johansson, H. (2006) *Brist på manliga förebilder: dekonstruktion av en föreställning och dess praktik*. Institutionen för socialt arbete. Göteborg: Intellecta Dokusys.

Kvale, S. (2009) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Lahdenperä, P. (2001) "Värdegrunden som exkluderande eller inkluderande diskurs" I Hans-Olof Gustavsson, Christer Hedin, Pirjo Lahdenperä, Göran Linde (red), Agneta Linné, Ing-Marie Parszyk & Carolina Strandberg: *Värdegrund och svensk etnicitet*. Lund: Studentlitteratur.

Länsstyrelsen (2007) *Våld och förtryck i hederns namn: handbok för skolan och socialtjänsten i arbetet mot hedersrelaterat våld*, (Elektronisk), Tillgängligt: <http://www.lansstyrelsen.se> (2010-04-25).

Länsstyrelsen i Stockholms län (2008) *Riskbedömningar i ärenden med hedersrelaterat våld: metodstöd för socialsekreterare*. Stockholm: Länsstyrelsen.

May, T. (2001) *Samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur.

Nationalencyklopedin <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/?login=yes> 2010-05-04.

Ouis, P. (2009) "Den verkliga kulturkonflikten? Islamisk sexualmoralism i liberala Sverige" *Socialvetenskaplig tidskrift*, 3-4:350-367.

Rasmusson, B. (2006) *Barnperspektiv i den sociala barnvården. Forsknings- och utvecklingsarbete inom ramen för projekt Kunskapsbaserad socialtjänst*. Lunds Universitet: Lund.

Reddy, R. (2008) "Gender, Culture and the Law: Approaches to 'Honour Crimes' in the UK" *Source: Feminist Legal Studies; Vol. 16 Issue 3, p305-321, 17p.*

Sahlén-Thelandersson, Ann. (2010, februari, 22) "Fortsatt satsning mot hedersrelaterat våld." *Helsingborgs Dagblad*, s A16.

Schlytter, A. (2004) *Rätten att själv få välja*. Lund: Studentlitteratur.

Schlytter, A & Linell, H. (2008) *Hedersrelaterade traditioner i en svensk kontext: en studie om omhändertagna flickor*. Sollentuna: FoU Nordväst i Stockholms län.

Sjöblom, Y. (2006) *I skuggan av Fadime och socialsekreterares arbete med hedersvåld*. Sollentuna: FoU Nordväst i Stockholms län.

Socialstyrelsen (2002) *Flickor som lever under hot och tvång i familjer med starkt patriarkala värderingar: Meddelandeblad*, (Elektronisk), Tillgänglig:
<http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2002/2002-1-6> (2010-04-18).

Socialstyrelsen (2006) *Grundbok. Barns behov i centrum (BBIC)*. Stockholm: Socialstyrelsen

Vetenskapsrådet (2002) *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning* Stockholm: Vetenskapsrådet.

Wikan, U. (2003) *En fråga om heder*. Stockholm: Ordfront förlag.

Bilagor

Bilaga 1

Hej ....

Enligt överenskommelse per telefon ..(datum) ..sänder vi härmed över information kring vår kommande intervju.

Vi är två blivande socionomer som läser termin sex på socialhögskolan i Lund, Campus Helsingborg. Vi arbetar just nu med en kvalitativ undersökning i vår C-uppsats som handlar om hedersrelaterat våld. Syftet med uppsatsen är att undersöka vad som händer när hederskultur kommer i konflikt med de riktlinjer som socialtjänsten arbetar efter och hur hedersrelaterade ärenden handläggs i förhållande till socialtjänstens rutiner gällande BBIC.

Intervjun är frivillig och kommer att spelas in på bandspelare och Du som intervjuad har rätt att när som helst avbryta. Som medverkande i intervjun är Du garanterad anonymitet och efter uppsatsens godkännande kommer intervjumaterialet att förstöras.

Som en bilaga till detta informationsbrev finns också intervjuguiden, så att Du som intervjuperson har möjlighet att läsa igenom frågorna och förbereda dig om Du så önskar.

Vi vill återigen tacka för att Du tar Dig tid att ställa upp på vår intervju och om Du vill ta del av den färdiga uppsatsen är Du välkommen att kontakta oss enligt nedanstående uppgifter.

Med vänliga hälsningar,

Ylva Jönsson, ylvajonsson@hotmail.com

Marie Ohlander, m.ohlander@hotmail.com

Bilaga 2

Frågeformulär

1. Kan du berätta något om ditt senaste ärende med inslag av hedersproblematik?
2. Vad skall ingå i ett ärende för att Du skall benämna det som hedersrelaterat?
3. Vilken arbetslivserfarenhet har Du när det gäller barn som är utsatta för hedersvåld?
4. Hur ser Du på dina kunskaper när det gäller handläggning av ärenden med inslag av hedersrelaterat våld?
5. Får ni någon utbildning om hederskulturen?
6. Har ni någon utredningspolicy när det gäller ärenden med hedersproblematik? Kan Du kortfattat beskriva ärendegången?
7. Skiljer sig ärenden med hedersproblematik på något sätt ifrån "vanliga" utredningsärenden med barn som far illa? Hur i så fall?
8. Arbetar Du efter BBIC:s riktlinjer i alla utredningar?
9. Hur användbar är BBIC i utredningar med hedersproblematik? Fördelar? Finns det några begränsningar med BBIC?

Bilaga 3

Frågor till Maria Hagberg.

1. Kan du berätta om ett ärende med hedersproblematik från din tid som socialsekreterare som har varit lärorikt för dig?
2. Upplevde du att familjerna var tillmötesgående och samarbetsvilliga?
3. Vad skall ingå i ett ärende för att Du skall benämna det som hedersrelaterat?
4. Skiljer sig ärenden med hedersproblematik på något sätt ifrån "vanliga" utredningsärenden med barn som far illa? Hur i så fall?
5. Vad är det absolut viktigaste en socialsekreterare ska tänka på när hon går in i ett ärende som innefattar hedersproblematik?
6. Finns det något som ofta försummas från socialtjänstens sida i mötet med flickorna när de söker hjälp?
7. Hur anser du att socialtjänstens kunskaper ser ut kring hedersrelaterat våld för att kunna hjälpa på bästa sätt?
8. Anser du att socialtjänsten får tillräcklig utbildning om hederskulturen?
9. Hur användbar är BBIC i utredningar med hedersproblematik? Fördelar? Finns det några begränsningar med BBIC?